

RÛDEKÎ'NİN MÂDER-İ MEY KASİDESİNİN AÇIKLAMASI

Elham Nikoosokhan Sedghi*

Özet

İran şiirinin babası olarak nitelendirilen Rûdekî, kendinden sonra gelen şairleri etkileyip onlara yol göstermiştir. Rudekî'nin şiirdeki tarzı, kendisinden sonraki İran şairlerinkinden farklıdır. Kendisinden sonra gelen büyük şairler onun İran şiirine büyük katkıları olduğunu söylerler. Divânı ile çok sayıda şiiri günümüze kadar gelememiş ve kaybolmuştur; elimizdeki şiirleri bin beyti aşmaz. Rûdekî, şiirlerinde genellikle dünyanın geçiciliği, vefasızlığı, zamanın değerliliği, sevgi ve arkadaşlık konularını işlemiştir. Aynı zamanda bağların ve şarabın yapılışına da şiirlerinde çok yer vermiştir. Edebiyatın doğuşundan beri şiirin temel konusu sevgili ve şaraptır. Sâ mânî döneminde şarabı anlatan ilk önemli şiir ise Rûdekî'nin Mâder-i Mey kasidesidir. Bu kaside, Rûdekî'nin elimizde olan en uzun kasidesidir ve ölümünden 7 sene önce yazılmıştır. Aynı zamanda Derî Farsçasının kaside biçimindeki en eski örneklerindedir.

Mâder-i Mey Kasidesi'nden ilk kez Sistân Tarihi'nde bahsedilmiştir. İran edebiyatının en uzun kasidelerinden sayılan bu şiir bazı nüshalarda 94 bazılarında ise 97 beyittir. Rûdekî bu kasidede Emir Ebu Cafer'i gerçeğe dayanarak hayallerle süslü bir şekilde övmüştür. Edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan bu kasidenin açıklaması bu konuda çalışacak günümüz edebiyat araştırmacılarına kolaylık sağlayacaktır. Bu yüzden bu makalede Mâder-i Mey Kasidesi'ni günümüz Türkçesine aktarıp açıklamaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Rûdekî, İran Edebiyatı, Mâder-i Mey Kasidesi.

EXPLANATION OF RUDAKI'S MADAR-E MEY EULOGY

Abstract

Rudaki, known as the Father of Persian Poet, influenced the poets coming after him, and inspired them. Thus, he is regarded as a prominent figure in the world culture. Poetic style of Rudaki is different from the other Iranian poets after him. The great poets coming after him affirmed Rudaki's considerable contribution to the Persian poet. A large number of poems of his Divan are not currently available and it has been lost; that is, currently there are fewer than 1000 couplets available. The major themes of Rudaki's poetry include the world's impermanence, unfaithfulness, value of the time, love, and friendship. In addition, the gardens and construction of wine are also the frequently used concepts in his poetry. Love and wine have been the foundations of the poetry since the emergence of literature. Mâder-i Mey (Mother of Wine) eulogy was the first poem of Rudaki in Samanid Era, which described the wine. This eulogy is the longest one currently available from Rudaki, and it was written seven years before his death. Moreover, it is one of the oldest examples of Dari Persian type of eulogy.

Mâder-i Mey eulogy was mentioned in The history of Sistan for the first time. This eulogy, which is considered as the longest eulogy of the Persian literature, contains 94 couplets in some versions, and 97 couplets in others. In this eulogy, Rudaki praised Amir Abu-Jafar with reality-based dreams in a fantastic manner. Significance of Persian literature in the Divan literature provided the opportunity for the poets of that period to be in touch with the Persian literature. Explanation on this eulogy, as an important work in the history of literature, will bring insights for the contemporary literary researchers. Therefore, current study attempted to narrate Mâder-i Mey eulogy in modern Turkish, and explain it.

Keywords: Rudaki, Persian literature, Mader-e Mey Eulogy.

* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, elham.sedghi@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

İran edebiyatının, özellikle de kasidede önderi Rudekî'dir. Rûdekî, 865-875 yılları arasında doğmuştur. Sem'ânî'nin *el-Ensâb* adlı kitabında adı "Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed" diye zikredilmiştir. Rûdekî mahlasını kullanması da onun Semerkand'ın "Rûdek" bölgesinde bulunmasından kaynaklanır. Rûdekî'nin hayatının başlangıç dönemleri ile eğitim-öğretimi hakkında tam ve elimizde kesin bir bilgi yoktur.

Rûdekî'nin ömrünün bir bölümünde gördüğü daha sonra da bizim bilmediğimiz bir nedenden dolayı kör olduğunu Mahmûd b. Ömer-i Necâtî'nin 1309 yılında telif ettiği *Besâtînu'l-Fuzalâ ve Reyâhînu'l-Fukahâ fi Şerhi Târîhi'l-Utbî* adlı kitapta "Rûdekî, ömrünün sonlarında kör oldu." şeklinde açıklamıştır (Safâ 2012: 137). Ayrıca Prof. Grasmof, Rûdekî'nin kafatası ve kemiklerini inceleyerek yaşlılığında kızgın demirle kör edildiğini tespit etmiştir (Kamju 2015: 2).

Rûdekî'nin 50li 60lı yaşlarında saraydan uzakta, halk arasında yaşadığı söylenmektedir. Bu dönemde çalgı çalarak ve şarkı söyleyerek geçimini sağladığı tahmin edilmektedir. İleri yaşlarda Buhara'ya gidip Nasr b. Ahmed'in saray şairi olmuştur; ancak "Merâ besûd u furû rîht herçi dendân bûd... (Yaşlandım ve bütün dişlerim döktü...)" matlalı kasidesinden, yaşlılığında çok kötü, zor bir hayat sürdüğü anlaşılmaktadır (Şiâr 2014: 5).

Rûdekî'nin ölüm tarihinin 944 olduğu tahmin edilmektedir. Mezarı Rûdek şehrinin Benc köyünde, Benc Bahçesi'nin arkasında yer almaktadır (Şiâr 2014: 5).

Rûdekî, Fars şiirinin babası olarak nitelendirilmektedir. Çağdaşları olan Horâsân ve Mâverâu'n-nehr'deki şairler ve yazarlar arasında en iyisi olarak tanınmış ve değerlendirilmiştir. Dakîkî, Kisâî, Firdevsî, Ferruhî, 'Unsurî, Reşîdî-yi Semerkandî, Nizâmî-yi Arûzî ve bunların dışındaki şairler, onu daima ululayarak yâd etmişler ve kendisinden her zaman "şairlerin ustası", "şairlerin sultanı" diye bahsetmişlerdir (Safâ 2012: 138).

Dakîkî, Rûdekî'nin iyi bir şair olup ondan üstün olduğunu şu du-beytîde dile getirmiştir (Kamju 2015: 3):

کرا رودکی گفته باشد مدیح،

امام فنون سخن بود ور،

دقیقی مدیح آورد پیش او

چو خرما بود برده سوی هجر

Ki 'râ Rûdekî gûfte bâşed medîh,

Îmâm-ı fûnûn-i suhan bûd ve 'r,

Dakîkî medîh âvered pîş-i û

Çû hûrmâ buved bürde sūy-ı Hecer

“Söz fenlerinin üstadı olan Rûdekî”nin medih söylediği kişiye Dakîkî de medih söylese Hecer

[Journal of Turkish Language and Literature](#)
[Volume:4, Issue: 1, Winter 2018, \(229-258\)](#)
[Doi Number: 10.20322/littera.357037](#)

¹e götüren hurma gibi olur.”

‘Unsurî, her ne kadar gazelde üstad sayılırsa da Rûdekî'nin yeteneği karşısında kendi eksiklerini şöyle ifade etmiştir (Kamju 2015: 3):

غزل رودکی وار نیکو بود
غزل های من رودکی وار نیست
اگرچه بیچم به باریک وهم
بدین پرده اندر مرا بار نیست

Ġazel Rûdekî-vâr nîkû buved

Ġazelhâ-yı men Rûdekî-vâr nîst

Egerçe be-pîçem be-bârîk-i vehm

Bedîn perde ender mera bâr nîst

“Gazel, Rûdekî gibi söylenirse güzeldir, benim gazellerim Rûdekî gibi değil. Her ne kadar kuruntunun inceliklerine de sarılsam bu türde benim bilgim yoktur.”

Rûdekî sebki Horasânî olarak bilinen akımın temsilcilerindedir. Şiirlerinde bu akımın bütün özellikleri mevcuttur (Husrevî 2010: 67). *Lûgat-ı Furs*'un verdiği bilgilere göre Rûdekî, şiirlerinde hemen hemen hiç Arapça kelime kullanmamıştır ve Pehlevicî'den gelen yeni Farsça kelimeleri kullanmıştır (Ritter 2011: 103).

Rûdekî'nin şiirlerinin sayısı konusunda farklı görüşler vardır. Bazıları şiirlerinin bir milyon beyti aştığını bazıları da 700 bin beyti olduğunu söylerler. Ayrıca Rûdekî'nin şiirleri 100 defterde toplandığı söylenir. Şüphesiz bu sayıların hepsi mübalağalıdır. Rûdekî çok sayıda şiir yazmıştır; fakat bunların pek azı elimize geçmiştir. Elimizdeki şiirleri bin beyti aşmaz (Şiâr 2014: 5). Rûdekî'nin en önemli eseri *Kelîle ve Dimne*'dir. Bu eserden ise sadece 129 beyit kalmıştır (Kamju 2015: 5). Bu şiirlerine bakıldığında Rûdekî'nin yaşadığı dönemde şiir alanında dâhi olduğunu söylenebilir (Husrevî 2010: 67). Hiç zorlanmadan şiir söylediği kesindir. Nitekim *Kelîle ve Dimne* tercümesini yaparken kitabı ona okurlarmış ve o da bunları hemen şiir olarak tercüme edermiş. Böyle birinin çok şiir yazabileceği açıktır ve öyle de olmuştur; ama şu anda eski kitaplarda bulunan birkaç kıta ve kaside ile cönk kitaplarından, lûgat kitaplarından ve tezkirelerden aktarılan birkaç beyitten başka bu şiirlerinden elimizde kalan pek bir şey yoktur.

Rûdekî'nin şiirlerinden bazıları Katrân-ı Tebrîzî'nin *Dîvân*'ında yer almaktadır ve Rûdekî'ye atfedilen, taş baskısı yapılan *Dîvân*'ı da Katrân'ın şiirlerini içermektedir. Bu karışıklığın birçok sebebi olabilir; fakat nedenlerden biri

¹ Hecer, Yemen'de bir şehrin adıdır. Bu şehir hurmalarıyla ünlüdür.

Rûdekî'nin memduhunun isminin (Nasr) Katrân'ın memduhunun (Âzerbaycan hâkimi, Ebû Nasr, Memelân b. Vehsudân) künyesinin ile karıştırılabileceğidir (Safâ 2012: 138-139).

Rûdekî, Sâ mânî döneminin en büyük kaside şairidir. Onun memduhu, 913 yılından 942 yılına kadar padişahlık yapan Emir Sa'îd Nasr b. Ahmed b. İsmail idi. Emir Nasr'ın babası, Ahmed'in sarayını da görmüş olması uzak bir ihtimal değildir. Rûdekî, Emir Nasr'ın katında büyük bir saygı görmüş ve seferde daima yanında bulunmuştur. Emir Nasr'ı ve veziri Ebû'l-Fazl-ı Bel'amî'yi öven kasideleriyle büyük hediyeler, bahşişler almış ve böylece büyük bir servete sahip olmuş, üstün bir mevki elde etmiştir. Bu iki kişi dışında başka kimseleri de övmüştür. 923 yılından 963 yılına dek Sistân'da hüküm süren Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed-i Saffârî; Rey'e kadarki toprakları hâkimiyeti altında tutan ve Sâ mânîlerle bazen barış bazen de savaş halinde olan, 940 yılında Sâ mânîler komutanı Ebû Ali Muhtâc-i Çağânî ile girdiği savaşta bir okun kendisine isabet etmesi sonucu attan düşüp ölen Deylemîlerin meşhur emirlerinden Mâkân b. Kâkî bunlardandır. Bu memduhlar arasından Sâ mânîlerin âlim veziri Ebû'l-Fazl-i Bel'amî, Rûdekî'ye aşırı derecede güvenmiş ve onu Arap, Acem şairler arasında eşsiz biri olarak görmüştür. Anlaşıldığı kadarıyla *Kelîle ve Dimne'*yi nazmetmesi hususunda Rûdekî'yi teşvik eden kişi de bu edebiyatsever vezirdir (Safâ 2012: 137-138).

Önceki devirlerin şairlerinin ve Rûdekî'nin dönemindeki diğer şairlerin kasidelerinde bu şiir türünün nesib, girizgâh, medhiye, dua gibi bütün bölümleri yoktur; ancak Rûdekî'nin elimize geçen kasidelerinin hepsinde bütün bu bölümleri yer almaktadır. *Mâder-i Mey* de bu kasidelerdendir. Kaside, Derî Farsçasının kaside biçimindeki en eski örneklerindendir (Golâmrezâyî 2007: 1). Çalışmamızda edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan bu kasideyi açıklamaya çalışacağız.

Mâder-i Mey Kasidesinin Açıklaması

Rûdekî bu kasideyi ölümünden 7 sene önce yazmıştır. Kasidenin vezni Müfte'ilün/fâ'ilâtü/müfte'ilün/fa'dır. Elimizde bulunan şiirlerinin on ikisinde bu vezni kullanmıştır. O hâlde bu veznin, Rûdekî'nin sevdiği vezinlerden biri olduğu söylenebilir. Kasidenin kafiyesi de müreddef kafiye ile kurulan ân'dır (Golâmrezâyî 2007: 1).

Emir Ebu Cafer Ahmed b. Halef b. Leys-i Saffârî, birçok olay ve çatışmadan sonra nihayet Sistân'ı, Kermân'ı ve birkaç bölgeyi ele geçirdi. Genç yaştaki yiğit emir, âlim ve hikmet ilmine sahipti. Ayrıca âlimleri de severdi ve ilmin gelişmesini destekledi. Hatta devrinin bazı âlimleri ve filozofları ile mektuplaştığı ve Aristo'nun eserlerini bile incelediği biliniyor. Bu emir, İran tarihinde hak ettiği yere sahip değilse de kendi çağının önemli şahsiyetlerindendir.

Emir Ebu Cafer, Mâkân b. Kâkî ile yaşadığı çatışmadan dolayı 941 yılı civarında gece baskını yapmış ve onun mallarının çoğunu ele geçirip Kermân'dan Sistân'a getirmiştir. Bu olayın ayrıntılarını *Sistân Tarihi'*nde okuyabiliriz (Golâmrezâyî 2007: 1).

Emir Ebu Cafer'in bu olaydaki çevikliği Emir Nasr b. Ahmed-i Sâ mânî'nin hoşuna gitmiş; çünkü Emir Nasr b. Ahmed-i Sâ mânî ve Mâkân-ı Kâkî arasında bir çekişme vardı. Emir Nasr bu olay üzerine "Biz bütün nimetlere sahibiz, keşke Ebu Cafer ile görüşmek de bize nasip olaydı" demiş. Muhteşem bir meclis kurmuş ve devletin ileri gelenlerini davet etmiş. Emir Nasr, Ebu Cafer'in hatırına şarap içmiş. Şarap kadehi ikinci kez devrettiğinde başı mühürlenmiş bir kadehi hediyelerle Sistân'a, Emir Ebu Cafer'in yanına göndermiş. İşte bu olaydan ötürü Rûdekî, Ebu Cafer'in övgüsü için *Mâder-i Mey Kasidesi*'ni söylemiştir (Golâmrezâyî 2007: 1). Rûdekî, Emir Ebu Cafer'i gerçeğe dayanarak hayallerle süslü bir şekilde övmüştür; birkaç mübalağa dışında Emir'in gerçek özelliklerini methetmiştir. Kasideyi tanıtan *Sistân Tarihi*'nin yazarı, bu tespitleri şöyle doğrulamaktadır:

"Biz bu şiiri, okuyanlar Emir Ebu Cafer'i görmüş kadar olsunlar diye tanıttık; çünkü şiirde anlatıldığı gibiydi ve bu şiiri, Horasan Emir'inin meclisinde Rûdekî okudu, kimse şiirde geçen hiç bir beyti ve anlamı inkâr etmedi." (Golâmrezâyî 2007: 2).

مادر می

Mâder-i Mey²

1. مادر می را بکرد باید قربان
بچه او را گرفت و کرد به زندان

Mâder-i mey-râ be-kerd bâyed qurbân
Beççe-yi ū-râ girift ü kerd be-zindân

"Şarabın annesini kurban etmek lazım; çocuğunu alıp hapse atmak lazım."

Teşhis sanatı yapılarak üzüm anneye, şarap ise çocuğa benzetilmiştir; bu benzetme kaside boyunca kullanılmıştır; şarabın annesi, üzümü kurban etmek, sıkamak lazım; onun çocuğu, şarabı ondan alıp hapse, küpe atmak lazım. Üzüm suyu şaraba dönüşmesi için küpe koyulur. Bu beyitte küp hapse benzetilmiştir.

2. بچه او را ازو گرفت ندانی
تاش نکوبی نخست و، زو نکشی جان

Beççe-yi ū-râ ez-ū girift ne-dânî
Tâ 'ş ne-kûbî nuḥust ü, z'ū ne-keşî cān³

3. جز که نباشد حلال دور بکردن
بچه کوچک ز شیر مادر و پستان

Cüz ki ne-bâşed helâl dūr be-kerden

² Bu kaside, Cafer Şîâr tarafından 2014 yılında yayınlanan *Dîvan-ı Şiir-i Rûdekî* adlı çalışmasından alınmıştır.

³ Bu beyitteki "ne-kûbî" kelimesi bazı nüshalarda "ne-kūyî" şeklinde yazılmıştır; bu nüshalarda anlam şöyle olur: "Ona başta iyilik yapıp canını almaman için çocuğunu ondan aldığını bilmezsin."

Beççe-yi kûçek zi-şîr-i mâder ü pistân

4. تا نخورد شیر هفت مه به تمامی
از سر اردیبهشت تا بن آبان

*Tā ne-ḥored šîr heft meh be-tamāmî
Ez-ser-i Ürdîbehişt tā bün-i Ābān*

5. آن گه شاید ز روی دین و ره داد
بچه به زندان تنگ و مادر قربان

*Ān geh şāyed ze-rūy-i dîn ü reh-i dād
Beççe be-zindān-i teng ü mâder ḳurbān*

“Çocuğu ondan alamazsın, başta onu ezmezsin ve canını almazsın, bebeği annenin sütünden ve anneden uzaklaştırmak, Ürdîbehişt⁴’in başından Aban⁵’in sonuna kadar yedi ay tamamen süt içmemesi asla caiz değil. Belki yedi ay sonra din ve adalet açısından çocuğu hapse atılıp annesi kurban edilebilir.”

Bu dört beytin anlamlarının anlaşılması için birlikte verilmesi gerektiğini düşündük, bu yüzden onların anlamlarını birlikte verdik.

Pestân, göğüs kelimesinde mecaz-ı mürsel sanatı vardır; anne kastedilmiştir.

Şarap yapımında kullanılan üzümün çok olgun ve tatlı olması gerekir, eski inanişâ göre üzümün tatlı olması için sonbaharın soğuk suyunu içmesi gerekir; bu yüzden şair, başta çocuğunu ondan alamazsın ve yedi ay süt içmesi gerektiğini söyler. Bundan üzümün olgunlaşıp tatlı olmasını kastetmektedir.

Şair, hüsn-i talil sanatı yaparak üzümün olgunlaştırmadan toplanmamasını bebeği anne sütünden uzaklaştırmanın caiz olmadığına bağlar; zira olgun olmayan üzümünden şarap yapılamaz. Eskilerde üzüm nisanın sonlarında çıkıp ekimin sonlarında ise tamamen olgunlaşır.

Dar hapisten küp kastedilir; üzüm olgunlaştığı zaman sıkılır ve suyu küpe dökülür.

6. چون بسپاری به حبس بچه او را
هفت شباروز خیره ماند و حیران

*Çün be'spārî be-ḥabs beççe-i ü-rā
Heft şeb-â-rûz ḥîre mâned ü ḥayrân*

“Çocuğunu hapse attığın zaman yedi gün şaşkın ve sersem olur.”

⁴ Nisan’ın 20’sinden Mayısın 20’sine kadardır.

⁵ Eylül’ün 20’sinden Ekim’in 20’sine kadardır.

Üzüm suyu küpe döküldüğün zaman yedi gün boyunca değişime uğramaz, bu durumu şair sanatlaştırarak üzüm suyu hapse atıldıktan sonra hissettiği şaşkınlığı ve sersemliğine bağlar.

7. باز چو آید به هوش و حال ببیند
جوش بر آرد، بنالد از دل سوزان

Bāz çü āyed be-hūş ü hāl be-bāned
Cūş ber-āred, be-nāled ez-dil-i sūzān

“(Bu sersemlikten) ayıldığı zaman hâlini görünce köpürüp yanan gönlünden inlemeye başlar.”

Üzüm suyu yedi gün geçtikten sonra değişime uğramaya başlar; şair bu durumu onun ayılmasına; üzüm suyunun köpürmesini ise yanan gönlünün inlemesine benzetir.

8. گاه زیر زیر گردد از غم و، گه باز
زیر زیر، همچنان زانده جوشان

Gāh zeber zîr gerded ez-ğam ü, geh bāz
Zîr zeber, hemçünān ze-enduh cūşān

“Bazen üzüntüden üzüm suyunun üstü alta ve bazen tekrar alttan üste gelir, böylece kederden köpürür durur.”

Bu beyitte üzüm suyunun köpürme süreci açıklanır, suyun üstten alta ve alttan üste gelip köpürmesinin kederden olduğu dile getirilir.

9. زر بر آتش کجا بخواهی پالود
جوشد، لیکن ز غم نجوشد چندان

Zer ber-āteş kücā be-ḥ āh ī pālūd
Cūşed, lîkin ze-ğam ne-cūşed çendān

“Ateşteki altını süzmek istediğinde; kaynar, fakat kederden üzüm suyunun kaynadığı gibi kaynamaz.”

Şair küpte köpüren üzüm suyu ile ateşte kaynatılan üzüm suyunu mukayese ederek gam ile kaynayan üzüm suyunun ateşteki altından daha fazla kaynadığını belirtir. Üzüm suyu küpte kalarak köpürür; şair üzüm suyunun daha fazla kaynamasını onun için hapis gibi olan küpün içinde olmaktan kederli olmasına bağlayarak Hüsn-i Talil sanatı yapar. Bu beyitte keder ve gamın kaynatma konusunda ateşten daha güçlü olduğu vurgulanmıştır.

10. باز به کردار اشتری که بود مست
کفک بر آرد ز خشم و، راند سلطان

Bāz be-kirdār-i üştürī ki buved mest
Kefk ber-āred ze-ḥişm ü, rāned sulṭān

“(Üzüm suyu), kızgınlıktan ağzı köpüren sarhoş bir deve gibiydi ve (küpte) hüküm sürerdi.”

Üzüm suyunun şaraba dönüşme sürecinde küpte köpürmesi, sinirden ağzı köpüren sarhoş bir deveye benzetilmiştir. Aslında üzüm suyunun üzerindeki köpük sinirli devenin ağzındaki köpüğe benzetilmiştir.

Üzüm suyunun köpürmesi aynı zamanda küpte hüküm sürmesi ve heyecanlanması olarak açıklanmıştır.

11. مرد حرس کفکهاش پاک بگیرد
تا بشود تیرگیش و، گردد رخشان

Merd-i hares kefkhâş pāk be-gîred
Tā be-şevēd tîregîş ü, gerded raḥşān

“Bekçi adam (üzüm suyu) bulanıklığının gidermesi ve parlak olması için köpüklerini tamamen alır.”

Bu beyitte şarabı yapan bekçiden bahsedilmiştir. Üzüm suyunun üstünde oluşan köpükler onun tarafından alınır.

12. آخر کارام گیرد و، نهچد تیز
درش کند استوار مرد نگهبان

Āḥir k'ārām gîred ü, ne-çaḥad tîz
Derş küned üstüvār merd-i niḡebān

“Sonunda köpürmeyip sakinleştiği zaman bekçi adam kapağını sıkı bir şekilde kapatır.”

13. چون بنشیند تمام و، صافی گردد
گونه یاقوت سرخ گیرد و مرجان

Çün be-neşîned tamam ü, şāfî gerded
Güne-i yāḳūt-i surḡ gired ü mercān

“Tamamen dipte kaldığı zaman sâfi bir hal alır; kırmızı yakutun ve mercanın şeklini alır, yani şarap olur.”

Bu beyitte üzüm suyunun şaraba dönüşmesindeki son aşama anlatılır. Üzüm suyu küpte uzun süre kaldığında mayalanması artarak sertleşir ve tortusu dibine çökerek sâfi bir hal alır (Onay 2013: 384). Şarap kırmızılığı açısından yakut ve mercana benzetilir.

Yakut, kırmızı, sarı ve gök renginde değerli bir taştır. Ateşe dayanıklıdır. Elektriği bir iki saat muhafaza edermiş ve erimez. Boğaza asılırsa tâuna yararlıymış. Emildiğinde harareti kesermiş. Kışın suya atılsa suyun donmamasını sağlar (Onay 2013: 426). Mercan ise denizden çıkarılan kırmızı bir maddedir (Onay 2013: 290).

14. چند ازو سرخ چون عقیق یمانی
چند ازو لعل چون نگین بدخشان

Çend ez'û surh çûn 'akîk-ı Yemānî
Çend ez'û la'l çûn nigān-i Bedahşān

“Onun bir miktarı Yemen akiki gibi kırmızıdır, onun bir miktarı da Bedahşan taşı olan la'le benzer.”

Bu beyitte de şarap kırmızılığı açısından Yemen akiki ve Bedahşan lalına benzetilmiştir. Akik Yemen'de olan bir asil taştır; madenden bal mumu gibi yumuşak çıkar. Sonra kıvam bağlaması için bazı ilaçlarla kaynatılır. İran ve Türk şairlerin kanaatine rengini Süheyl yıldızının ziyası tesiriyle almış (Onay 2013: 50). Bedahşan bölgesi lal-i Bedahşan denilen bir tür yakutuyla ve diğer taşlarıyla ünlüdür. Bedahşan ise Orta Asya'da Afganistan'ın kuzey doğusunun sonunda, Türkistan ile Hindistan ve Çin arasındaki bölgedir (Onay 2013: 87). Lal taşı yerden beyaz renkte çıkarmış. Sonra bunu kuzunun kanlı taze ciğerine batırıp güneşe koyarak kızartırlarmış (Onay 2013: 277). Akik ve lalin değerli taş konumuna gelmeleri için bazı aşamalardan geçer; üzüm suyu da aşamalardan geçerek şaraba dönüşür, bu açıdan da şarap akik ve lale benzetilir.

15. ورش بیوی، گمان بری که گل سرخ
 بوی بدو داد و مشک و عنبر با بیان

Ver's be-būyî, gümān berî ki gül-i surh
Būy bedū dād ü, müşk ü 'anber bā-bān

“Onu koklarsan kırmızı gül olduğunu zannedersin; misk, anber ve ban ona koku verir.”

Şarabın güzel kokması için içine misk, anber ve ban atılır; içinde bunlar olan şarap güzel koktuğu için kırmızı gülü andırır.

Hitâ ve Hoten ile Çin ve Hindistan'da bulunan misk âhûsunun göbeğinden çıkarılan veya kendiliğinden düşen misktir (Onay 2013: 49). Siyah olan misk düştükten sonra kokusu yayılır.

Anber, adabâğının midesinden çıkardığı güzel kokulu siyah bir maddedir, bu madde Hint denizinin kıyılarının bazı sığ yerlerinde bulunur (Sami 1978: 953).

Bân, çiçeği ve yaprağı güzel kokan bir ağaçtır. Aynı zamanda şairler bu ağacı sevgilinin boyuna benzetirler.

16. هم به خم اندر همی گدازد چونین
 تا به گه نوبهار و نیمه نپسان

Hem be-ḥum ender hemî güdāzed çûn in
Tā be-geh-i nev-bahār ü nime-i nisan

“Böylece (şarap) küpün içinde baharın başı ve nisanın ilk yarısına kadar erir.”

17. آنکه اگر نیم شب درش بگشایی
چشمه خورشید را ببینی تابان

Ān-geh eger nām-i ŧeb dereŧ bu'gŧāyī
Çeŧme-i ħurŧīd-rā be-bñī tābān

“O zaman eğer gece yarısı kapağını açarsan onu güneşin kaynağı gibi parlak görürsün.”

Bu beyitte şarap parlaklık açısından güneşe benzetilmiştir ve güneşin kaynağı olarak gösterilmiştir.

18. ور به بلور اندرون ببینی، گویی:
گوهر سرخست به کف موسی عمران!

Ve'r be-billūr-i enderūn be-bñī, gūyī:
Gevher-i surħast be-keff-i Mūsā-i 'İmrān!

“Eğer onu billur kadehinde görsen, İmran'ın oğlu Musa'nın elinde kırmızı cevherdir, dersin.”

Bu beyitte Hz. Musa'nın yed-i beyza mucizesine telmih vardır; Hz. Musa elini koynuna sokup çıkarınca eli bembeyaz bir nur olurdu. Buna Yed-i Beyza (Beyaz el) denir (Pala 2004:335). Aynı zamanda billur kadehteki şarabın parlaklığı Hz. Musa'nın Yed-i Beyza'sı kadar parlak olduğu söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

19. زفت شود رادمرد و، سست دلاور
گر بچشد زوی و، روی زرد گلستان

Züft ŧeved rādmerd ü, süst dil-āver
Ger be-çeŧed z'ūy ü, rūy zerd gülīstān

“Eğer onu tadarsa cimri, cömert; korkak, yürekli ve sarı yüz, gül bahçesi gibi kırmızı olur.”

Bu beyitte, şarap içildikten sonra insanı nasıl etkilediği açıklanır. Şarap insanı sarhoş edip bilincini etkiler. Böylece cimri, cömert ve korkak, yürekli olur.

Sarı yüzden kasıt hastadır. Hasta, şarap içerse iyileşir demek istenmiştir. Şarap bazı hastalıklarda ilaç olarak kullanılabilir.

20. وانک به شادی یکی قدح بخورد زوی
رنج نبیند از آن فراز و نه احزان

V'ānk be-ŧādī yeki kadeħ be-ħored z'ūy
Renc ne-bñed ez-ān firāz ü ne aħzān

“Ve ondan sevinçle bir kadeh içen herkes ondan sonra acı çekmez ve üzülmez.”

21. انده ده ساله را به طنجه براند
شادی نو را ز ری بیارد و عمان

Enduh-ı deh sâle-râ be-Tance be-rând
Şādî-i nev-râ ze-Rey biyâred ü 'Ummân

“On yıllık kederi Tance’ye sürdü. Yeni sevinci, Rey ve Umman’dan getirdi.”

Tance, Batı tarafında Kaf dağın yakınında bir şehirdir.

Tance’den uzaklığı kastediliyor; şarap, Tance ne kadar uzaksa kederi de o kadar uzaklaştırır. Rey ise güzellikleriyle ünlü olan bir şehirdir. Amman, Şam tarafında bir şehirdir. Bu şehir nimetlerin merkezidir, içinde çok sayıda ırmak yer alır ve meyveleri boldur. Bu şehirler güzellikleri ve nimetleriyle ön plana çıktıkları için şarabın getirdiği sevinçlerin bu şehirlerden geldiği söylenmiştir.

22. با می چونین که سالخورده بود چند
جامه بکرده فراز پنجه خلقان،

Bâ-mey çünîn ki sâl-ıhurde buved çend
Câme be-kerde firâz-i penceh hulkân,

“Elliye yakın gömleği eskiten şarap, yaşlıdır, yıllanmıştır.”

Bu beyit, kasidenin girizgâhıdır.

Şarap ne kadar yıllanmışsa o kadar değerlidir ve daha hızlı insanı sarhoş eder.

Gömlek eskitmek deyimi yaşam sürdürmüş olmak anlamındadır, elliye yakın gömlek eskitmek çok yaşamış demektir. Bu beyitte ise şarabın yıllandığına değinmektedir.

23. مجلس باید بساخته، ملکانه
از گل و از یاسمین و خیری الوان

Meclis bâyed be-sâhte, melikâne
Ez-gül ü ez-yâsemîn ü hayrî-i elvân

“Gül, yesemin ve şebboyun farklı renklerinden şahane, padişahlara yakışacak bir meclis kurması gerekiyor.”

Bu beyitle kasidenin medhiye bölümü başlar. Bu bölümün ilk kısmında Emir Nasr b. Ahmed-i Sâmânî’nin kurduğu meclis anlatılır.

Bu beyitle şair, Sasanî Emiri’nin kurduğu meclisi anlatmaya başlar. Bu meclisin gül, yesemin ve sarı şebboyle süslenip rengarenk olduğu ve padişahlara yakışacak olduğu dile getirilmiştir.

24. نعمت فردوس گستریده ز هر سو
ساخته کاری که کس نسازد چونان

*Ni 'met-i Firdevs güsterîde ze-her sū
Sāḥte kārî ki kes ne-sāzed çūnān*

“Her tarafa cennetin nimetleri yayılmış, öyle bir iş çıkarmış ki kimse onun gibi yapamaz.”

Kurulan meclisin benzersiz olup kimse onun gibi bir meclis kuramayacağı dile getirilmiştir. Meclisteki yiyecekler ve içeceklerin cennetin nimetleri olduğu söylenerek mübalağa yapılmıştır.

25. جامه زرین و فرشهای نو آیین
شهره ریاحین و تختهای فراوان

*Cāme-i zerrin ü feršhā-yı nev-āyīn
Şühre-i reyāhīn ü taḥthā-yı firāvān*

“Altından yapılmış elbise ve güzel halılar, ünlü çiçekler ve bir sürü taht...”

26. بریط عیسی و لونهای فوادی
چنگ مدک نیر و نای چابک جانان

*Berbaṭ-ı 'İsā vü levnhā-yı fū'ādī
Çeng-i Medek nīr ü nāy-ı çabük-i cānān*

“İsa'nın barbet adlı sazı ve gönlün renkleri, Medek'in çengi ve tez canlıların neyi...”

İsa, Rûdekî döneminde barbet sazını çalan biridir.

Medek ise Emir Nasr'ın meclisinde çeng çalan biridir (Şiâr 2014: 35).

Bu beyitte mecliste hangi sazların çalındığı belirlenmiştir.

27. یک صف میران و بلعمی بنشسته
یک صف حران و پیر صالح دهقان

*Yek şaf mīrān ü bel'amī binşeste
Yek şaf ḥurrān ü pīr-i şālīḥ dihkān*

“Bir sırada, beyler ve Belamî, bir sırada ise mert insanlar ve Pîr-i Salih Dihkân oturmuş.”

Belamî, Sasanîler döneminde bir vezirdir; aynı zamanda Rûdekî'nin hamisidir.

Pîr-i Salih Dihkân da Emir Nasr döneminin ileri gelenlerindedir.

Bu beyitte mecliste bulunan insanlara yer verilmiştir.

28. خسرو بر تخت پیشگاه نشستہ

شاه ملوک جهان، امیر خراسان

Hüsrev ber-taht-ı pîşgâh nişeste

Şâh-ı mülük-i cihan, emîr-i Hurāsân

“Padişah; dünyadaki padişahların padişahı, Horasan’ın emiri meclisin başındaki tahtta oturmuş.”

29. ترک هزاران به پای پیش صف اندر

هر یک چون ماه بر دو هفته درفشان

Türk hezārân be-pây pîş-i şaf ender

Her yek çûn mâh-ı ber-du-hafta direfşân

“İçerde binlerce Türk gulam, sıranın yanında ayaktaadır; her biri dolunay gibi parlaktır.”

30. هر یک بر سر بساک مورد نهاده

روش می سرخ و زلف و جعدش ریحان

Her yek ber-ser besâk-i mûrd nihâde

Rûş mey-i surh u zülf ü ca‘deş reyhân

“Her biri başına güllerden ve fesleğenlerden yapılmış bir taç koymuş. Yüzü kırmızı şarap ve kıvrıkcıklı saçları fesleğendir.”

Besâk, güllerden ve fesleğenlerden yapılmış bir taçtır. Padişahlar ve ileri gelenler bayram ve tören günlerinde, halk ise düğünlerde başlarına koyar.

Mûrd ise her zaman yeşil olan bir ağaçtır, bu ağacın güzel kokulu ve beyaz çiçekleri var, ağacın yaprakları da güzel kokuludur.

31. باده دهنده بتی بدیع ز خوبان

بچه خاتون ترک و بچه خاقان

Bâde dehende bütî bedi‘ ze-ḥübân

Beççe-i ḥâtûn-i Türk ü beççe-i ḥākân

“Şarap dağıtan, güzellerden eşsiz bir güzeldir. Türk hatununun ve hakanının çocuğudur.”

32. چونش بگرده نبیذ چند به شادی

شاه جهان شادمان و خرم و خندان،

Çûnş be-gerded nebîz çend be-şādî

Şâh-i cihân şādmân ü ḥurrem ü ḥandân,

“Şarabı bir müddet sevinçle dolandığında cihan şahı, sevinçli ve güler yüzlü...”

33. از کف ترکی سیاه چشم پربروی
قامت چو سرو و زلفکانش چو گان

Ez-kef-i Türkî-i siyâh çeşm-i peri-rûy
Ķâmet çû serv ü zülfekâneş çevgân

“Boyu selvi gibi ve saçları çevgen olan peri yüzlü ve kara gözlü Türkün elinden...”

34. زان می خوشبوی ساغری بستاند
یاد کند روی شهریار سجستان

Z'ân mey-i hoş-büy sâgarî bistâned
Yâd koned rûy-ı şehryâr-ı Sicistân

“O güzel kokulu meyden bir kadeh alıp Sistân Hükümdarının yüzünü hatırlar.”

Sistân, Horasan şehirlerindedir. Sicistan bu şehrinin eski adıdır.

35. خود بخورد نوش، و اولیاش همیون
گوید هر یک چو می بگیرد شادان،

Ĥod be-ħored nûş ü, evliyâş hem ĩdûn
Gûyed her yek çû mey be-gĭred şādân,

“Kendisi içerdi ve vezirlerinin her biri şarap aldığında sevinçle o anda (şöyle) söyler:

36. شادی بو جعفر احمد بن محمد
آن مه آزادگان و مفخر ایران

Şādî-i bû Ca'fer Aħmed-i bin-i Muħammed
Ān meh-i āzādīgân u mefħar-i Īrân

“Cafer'in babası Ahmed, Muhammed'in oğlunun sağlığı için (şerefine)! O, mertlerin ayı ve İran'ın övücüdür.”

Emir Ebu Cafer'in sağlığı için (şerefine) şarap içildiği açıklanmıştır.

32'den 36'ya kadarki beyitler daha önce açıkladığımız Sistân Tarihi'nin verdiği bilgileri doğrular. Bu beyitler, Emir Nasr b. Ahmed-i Sâ mânî'nin kurduğu meclisin anlatılmasından Emir Ebu Cafer Ahmed b. Halef b. Leys-i Saffarî'nin medhine geçiş beytleridir.

37. آن ملک عدل و آفتاب زمانه
زنده بدو داد و روشنایی گیهان

Ān melik-i 'adl ü âfiâb-ı zamâne
Zinde bedü dād u rûşenâyî-i geyhân

“O, adalet padişahı ve devrin güneşidir, dünyada adalet ve aydınlığın onunla yaşar.”

Bu beyit medhiye bölümünün ilk beytidir.

38. آنکه نبود از نژاد آدم چون او
نیز نباشد، اگر نگویی بهتان

Ān-ki nebūd ez-nijād-i ādem çün ü
Nîz ne-bāşed, eger ne-gūyî bühtân

“Eğer ‘Yalandır.’ demezsen; insan soyunda onun gibi kimse yok ve olmayacaktır.”

Rûdekî, “Emir Ebu Cafer gibi biri bu dünyaya gelmemiş ve gelmeyecek.” demiştir.

39. حجت یکتا خدای و سایه اوی است
طاعت او کرده واجب آیت فرقان

Hüccet-i yektâ Hudāy u sāye-i üyest
Ṭā'at-ı ü kerde vācib āyet-i Furkân

“Tek delil Allah ve onun gölgesidir. Kuran’ın ayetleri ona itaat etmeyi vacip kılmıştır.”

Şair, Emir Ebu Cafer’in benzeri olmadığının ve olmayacağını delili olarak Allah’ı ve onun gölgesini göstermiştir. Tasavvufî inanca göre dünyadaki her şey Allah’ın tecellisi ve gölgesidir. Bu beyitte bu inanca telmih yapılmıştır. Emir Ebu Cafer, Allah’ın gölgesi olması, Kuran’ın ayetlerinin ona itaat etmeyi vacip kılması cümlelerinde mübalağa sanatı yapmıştır.

40. خلق ز خاک و ز آب و آتش و بادند
وین ملک از آفتاب گوهر ساسان

Halk ze-ḥāk u ze-āb u āteş ü bādend
V'în melik ez-āftāb-ı gevher-i Sāsān

“Yaratılış topraktan, sudan, ateşten ve rüzgârdandır ve bu hükümdar ise Sasan’ın cevherinin ışığındandır.”

Sasan, Sasanîler Devletinin ilk padişahı olan Erdeşîr’in dedesidir.

Tasavvufî inanca göre Allah önce bir ışık yaratıp ona “Kün Muhammedâ” buyurdu. Her şey “Nûr-ı Muhammedî” denilen bu ışıktan yaratıldı (Pala 2004: 441). Bu beyitte ise Emir Ebu Cafer’in Sasan’ın cevherinin ışığından olduğu söylenilerek bu inanca gönderme yapılmıştır.

Hava olan rüzgâr, toprak, su ve ateş anâsır-ı erbaadır. Varlık bu dört ana unsurdan ibarettir (Pala 2004: 23).

41. فر بدو یافت ملک تیره و تاری
عدن بدو گشت نیز گیتی ویران

Ferr bedū yāft mülk-i tîre vü târî
'Adn bedū gešt nîz gâi-i vîrân

“Karanlık ülkesi onunla büyüklük ve ululuk kazandı, yıkık dünya da onunla cennet oldu.”

Emir Ebu Cafer'in ülkesi kötü bir durumdayken onunla büyüklük ve ululuk kazanır, yıkık dünya ise onunla cennet gibi olur.

42. گر تو فصیحی همه مناقب او گوی
ور تو دبیری همه مدایح او خوان

Ger to faşihî heme menâkıb-ı ü gūy
Ve'r to debîrî heme medâyiḥ-i ü ḥ'ân

“Eğer fasihsen onun bütün menkıbelerini, övünülecek vasıflarını söyle ve eğer kâtipsen bütün medihlerini oku.”

43. ور تو حکیمی و راه حکمت جویی
سیرت او گیر و، خوب، مذهب او دان

Ve'r to ḥakîmî vü rāh-ı ḥikmet cūyî
Sîret-i ü gîr ü, ḥûb, mezheb-i ü dān

“Eğer âlimsen ve hikmet yolunu arıyorsan onun yaptıklarını yap ve mezhebini iyi bil.”

44. آن که بدو بنگری به حکمت، گویی
اینک سقراط و هم فلاطن بیرونان

Ān ki bedū bingerî be-ḥikmet, gūyî
Īnek Sokrāt u hem felâṭun-ı Yūnān

“Ona baktığın kişiye, hikmet bakımından “Yunan’ın Sokrat’ı ve Eflâtun’u da odur.” dersin.”

Şair, Emir Ebu Cafer'in hikmet bakımından Sokrat ve Eflatun ile aynı seviyede olduğunu söylemiştir.

45. ور تو فقیهی و، سوی شرع گرای
شافعی اینکت و بوحنیفه و سفیان

Ve'r to faḳihî vü, sūy-ı şer' girāyî
Şāfi'î ineket ü Bū Ḥanîfe vü Süfyān

“Eğer fıkıh bilginiysen ve şeriata yöneliyorsan bu devrin Şâfi’i, Ebu Hanife’si ve Süfyân’ı senin için odur.”

Şâfiî sünnet ehlinin dört mezhebinden biridir ve İmam Şâfiî'ye mensuptur.

Ebu Hanife ise İmam-ı Azam Kuff'nın lakabıdır.

Sofyân, Ebu Hanife'nim öğrencilerinden ibni Suhbân'dır.

46. گر بگشاید زبان به علم و به حکمت
گوش کن اینک به علم و حکمت لقمان

Ger büğşāyed zebān be- 'ilm ü hikmet

Gūş kün ĩnek be- 'ilm ü hikmet-i Loqmān

“Eğer ilim ve hikmetten bahsettiğinde şimdi Lokman'ın ilmi ve hikmetini dinliyor gibi olursun.”

Şair bu beyitte, Emir Ebu Cafer'in ilminin ve hikmetinin Lokman gibi olduğunu dile getirmiştir.

47. مرد ادب را خرد فراید و حکمت
مرد خرد را ادب فراید و ایمان

Merd-i edeb-rā ĩred fezāyed ü hikmet

Merd-i ĩred-rā edeb fezāyed ü ĩmān

“Şairin akıl ve hikmetini arttırır; akıllı insanın da edep ve imanını arttırır.”

48. ورتو بخواهی فرشته ای که ببینی
اینک اوی است آشکارا رضوان

Ve'r to be-ĥ āhī firişteī ki be-b ĩnī

ĩnek ūy-est āşkārā Rıdvān

“Eğer bir meleği görmek istersen şimdi o görünen bir Rıdvan'dır.

Rıdvan cennet kapıcısının adıdır. Bu beyitte ise yeryüzündeki Rıdvan'ın, Emir Ebu Cafer olduğu söylenmiştir.

49. خوب نگه کن بدان لطافت و آنروی
تا تو ببینی بر این که گفتم برهان

Hūb niĥeh kün bedān leţāfet ü ān-rūy

Tā to be-b ĩnī ber- ĩn ki goftem burhān

“Söylediğimin doğruluğunu görmek için o letafete ve o yüze iyice bak.”

50. پاکى اخلاق او و پاک نژادى
با نیت نیک و با مکارم احسان

Pākī-i aĥlāk-ı ū vu pāk-nijādī

Bâ-niyet-i nîk ü bâ-mekârim-i ihsân

“O, iyi huylu ve temiz asıllıdır; iyi niyetli ve cömerttir.”

51. ور سخن او رسد به گوش تو یک راه
سعد شود مر ترا نحوست کیوان

Ve'r suhan-ı ü resed be-güş-i to yek rāh

Sa'd şevd mer to-rā nuhūset-i Keyvān

“Onun sözü bir kere kulağına gelirse Zühal’in uğursuzluğu sana uğurlu olur.”

Satürn gezegeni olan Zühal’in bir adı Keyvân’dır. Müneccimlere göre nahs-ı ekberdir.

52. ورش به صدر اندرون نشسته ببینی
جزم بگوئی که: زنده گشت سلیمان

Ve'rş be-şadr enderūn nişeste be-bñî

Cezm be-gūyî ki: zinde geşt Süleymān

“Eğer onu meclisin başında oturduğunu görsen kesinlikle ‘Hz. Süleyman dirildi.’ dersin.”

53. سام سواری، که تا ستاره بتابد
اسب نبیند چنو سوار به میدان

Sām sevārî, ki tā-sitāre be-tābed

Esb ne-bñned çūn ü sevār be-meydān

“Yıldızın parlamasına kadar (gece oluna kadar) ata binmişsin, at meydanda onun gibi bir binici görmez.”

54. باز به روز نبرد و کین و حمیت
گرش ببینی میان مغفر و خفتان،

Bāz be-rūz-i neberd ü kīn ü ḥamiyyet

Ger'ş be-bñî miyān-ı miğfer ü ḥaftān,

“Yine savaş, kin, milli onur ve haysiyet gününde onu miğfer ve kaftan giysileriyle görürsen...”

55. خوار نمایدت ژنده بیل بدانگاه
ورچه بود مست و تیز گشته و غران

Ḥār nümāyed't jende-pīl bedāngāh

Ve'rçî buved mest ü tīz gešte vü gurrān

“Sarhoş ve sinirli fil seni hakir yapar; o an her ne kadar sarhoşsa da hızlı olup gürlüyor.”

Emir Ebu Cafer, bu beyitte sarhoş ve sinirli bir file benzetilmiştir.

56. ورش بیدی سفندیار گه رزم
پیش سنانش جهان دویدی و لرزان

Ve'rş be-dîdî Sifendiyâr geh-i rezm
Pîş-i sinâneş cehân dev'dî vü lerzân

“Ve eğer onu görsen savaş zamanında İsfendiyar gibidir. Mızrağının yanında titreyip fırlayarak koşarsın.”

Bu beyitte, Emir Ebu Cafer'in savaşta İsfendiyar gibi olduğu söylenir. İsfendiyâr, Keyâniyân'dan Lohrâsp'ın torunu ve Goştâsp'ın oğlu olarak bilinir. Dünya pehlivanı olarak nitelenen ünlü İranlı kahramanlardandır; Yunanlılarca ise büyük hükümdârdır. Milattan 549 yıl önce Rüstem ile yaptığı savaşta ölmüştür. İsfendiyâr'ın lakabı Rûyîn-ten yani tunç bedenlidir (Onay 2013: 32). Rüstem simurgun yol göstermesiyle bir ok ile İsfendiyâr'ın gözünden vurarak onu öldürmüştür. İsfendiyâr hem şehzade hem de dünya pehlivanı olması onu olağanüstü üne kavuşturmuştur (Yıldırım 2008: 425-426).

57. گرچه به هنگام حلم کوه تن اوی
کوه سیام است که کس نبیند جنبان

Gerçi be-hengâm-ı hılm kûh-ten-i üy
Kûh-ı Siyâm est ki kes ne-bîned cünbân

“Yumuşak olduğu zaman ise de onun dağ gibi vücudu Siyâm Dağı'dır çünkü kimse onun hareket ettiğini görmez.”

Siyâm Dağı, Semerkant ve Taşkent arasındaki bir dağdır. Rivayete göre Hekim b. Atâ adıyla ünlü olan Mukanne-i Horâsânî, büyüyle iki ay boyunca Siyâm Dağının arkasındaki kazdığı kuyudan bir ay çıkardı. O ay, o dağın arkasından doğardı ve on beş millik mesafeyi aydınlatırdı. Bu beyitte, Siyâm Dağının bu rivayetine değinilmemiştir; Siyâm Dağı, Rûdekî'nin yaşadığı yere yakın olduğu için Emir Ebu Cafer, ağır başlı olması açısından ona benzetilmiştir.

58. دشمن اگر ازدهاست، پیش سنانش
گردد چون موم پیش آتش سوزان

Düşmen eger ejdehâst, pîş-i sinâneş
Gerded çûn mûm pîş-i âteş-i sûzân

“Düşman, ejderha olsa da mızrağının yanında yakıcı ateşin yanındaki mum gibidir.”

59. ور به نبرد آیدش ستاره بهرام
توشه شمشیر او شود به گروگان

Ve'r be-neberd âyedeş sitâre-i Behrâm

Tûşe-i şemşîr-i û şeved be-girevgân

“Mars gezegeni onunla savaşmaya gelse rehin olarak onun kılıcının aızı olur.”

Behrâm, beşinci felekteki gezegendir, ona Merrih ve Mars da denilir. Bu gezegen uğursuz olup savaş, düşmanlık, kan dökmek ve zulmün simgesidir.

Şair bu beyitte, savaş simgesi olan Mars gezegeni bile Emir Ebu Cafer ile savaşa ona yenilir diye belirtmiştir.

60. باز بدان گه که می به دست بگیرد

ابر بهاری چنو نیارد باران

Bâz bedân geh ki mey be-dest be-gîred

Ebr-i bahârî çûn û ne-bâred bârân

“Tekrar şarabı eline aldığı zaman bahar bulutu da onun gibi yağmur yağdırmaz.”

Bahar mevsiminde çok yağmur yağar, Emir Ebu Cafer’in bağışları bahar bulutuyla karşılaştırılmıştır. Bahar bulutunun bağışı olan yağmurdan bile daha fazla olduğu dile getirilmiştir. Böylece şair tefrik sanatı yapmıştır.

61. ابر بهاری جز آب تیره نیارد

او همه دیبا به تخت و زر به انبان

Ebr-i bahârî cüz âb-ı tîre ne-bâred

Û heme dîbâ be-taht u zer be-enbân

“Bahar bulutu sadece bulanık su yağdırır, o ise tahtlara ipekli kumaş serer ve heybelere altın koyar.”

Bu beyitte de Emir Ebu Cafer’in bağışları bahar bulutuyla karşılaştırılmış, burada farklı olarak ikisinin bağışlarının içeriği verilmiş; bahar bulutunun bağışı sadece bulanık su iken Emir’in bağışları tahtlara serilen ipekli kumaş ve altındır.

62. با دو کف او، ز بس عطا که بیخشد

خوار نماید حدیث و قصه توفان

Bâ du kef-i û, ze bes ‘aṭâ ki be-baḥşed

Ḥâr ne-mâyed hadîş ü kıssa-i tûfân

“İki eliyle yaptığı çok bağıştan tufan hadisi ve kıssası hakir olur.”

Tufan kıssası ve hadisinden Hz. Nuh Tufanına telmih yapılmıştır. Bu beyitte, Emir Ebu Cafer’in bağışlarının Nuh Tufanından bile daha fazla olduğu söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

63. لاجرم از جود و از سخاوت اوی است
نرخ گرفته حدیث و، صامت ارزان

Lā-cerem ez-cūd u ez-sehāvet-i ūy est
Narḥ girifte ḥadīṣ ū, ṣāmit erzān

“Şüphesiz onun çok cömertliğinden onun hakkındaki medihler değerli ve bağışlanan mallar ucuzlamıştır.”

Bu beyitte, Emir cömert olduğu için onun hakkında şiir yazıldığı söylenmiştir.

Bağışlanan malların ucuz olması bağışların çokluğunu göstermektedir.

64. شاعر زی او رود فقیر و تهیدست
بازر بسیار بازگردد و حملان

Şā'ir zī ū reved faqīr ū tehīdest
Bā-zer-i bisyār bāz-gerded ū ḥumlān

“Şair ona gittiğinde fakir iken birçok altın ve yükü olan binek hayvanlarla döner.”

Emir Ebu Cafer'in şairlere bağışlarda bulunduğu söylenmiştir. Şair ona gittiğinde fakir iken zengin olur.

65. مرد سخن را ازو نواختن و بر
مرد ادب را ازو وظیفه دیوان

Merd-i suḥan-rā ez'ū nevāḥten ū ber
Merd-i edeb-rā ez'ū vazīfe-i dīvān

“Şaire o, iltifat edip iyilik yapar; şaire maaşını o verir.”

66. باز به هنگام داد و عدل بر خلق
نیست به گیتی چنو نبیل و مسلمان

Bāz be-hengām-ı dād u 'adl ber-ḥalk
Nīst be-gīṭī çün'ū nebīl ū müselmān

“Halka adaletli davranmakta dünyada onun gibi faziletli ve Müslüman biri yoktur.”

67. داد بیابد ضعیف همچو قوی زوی
چور نبینی به نزد او و نه عنوان

Dād be-yābed za 'if hem-çū kavīz'ūy
Cevr ne-bānī be-nezd-i ū vu ne 'udvān

“Zayıf, güçlü gibi onun adaletli davrandığını görür. Onda zulüm ve haksızlık görmezsin.”

Emir Ebu Cafer'in, herkese adaletli davrandığı ve kimseye zulmetmediği anlatılmıştır.

68. نعمت او گستریده بر همه گیتی
آنچه کس از نعمتش نبینی عریان

Ni 'met-i ū güsterde ber-heme gîî
Ânçi kes ez-ni 'meteş ne-bîî 'uryân

“Onun nimeti bütün dünyaya yayılmış, öyle ki kimse onun nimetinden mahrum kalmamıştır.”

69. بسته گیتی ازو بیابد راحت
خسته گیتی ازو بیابد درمان

Beste-i gîî ez 'û be-yâbed râhat
Ḥaste-i gîî ez 'û be-yâbed dermân

“Dünyaya bağlı olan ondan rahatlık bulur; dünyanın hastası ise ondan derman bulur.”

70. با رسن عفو آن مبارک خسرو
حلقه تنگ است هرچه دشت و بیابان

Bâ-resen-i 'afv-ı ân mübârek ḥüsrev
Ḥalka-i teng est herçi deşt ü biyâbân

“O hürmetli padişahın bağışlama ipiyle bütün çöl ve ovalar dar bir halka gibidir.”

Şair, padişahın bağışlamasını bir ipe benzetmiştir, bu ipin uzunluğunu göstermek için ise bütün çöl ve ovalar onun karşısında dar bir halka kalacaklarını dile getirmiştir. Bu beyitte, padişahın çok bağışlayıcı olduğu ve herkesi bağışladığı söylenmiştir.

71. پوزش بیبیرد و، گناه ببخشد
خشم نراند، به عفو کوشد و غفران

Pûziş be 'pzîred ü, günâh be-baḥşed
Ḥaşm ne-râned, be- 'afv kûşed ü ğufrân

“Özür kabul eder ve suçu affeder, sinirlenmez, affetmeye ve bağışlamaya çalışır.”

72. آن ملک نیمروز و خسرو پیروز
دولت او یوز و دشمن آهوی نالان

Ân melik-i nâm-rûz u ḥüsrev-i pîrûz
Devlet-i ū yûz ü düşmen âhû-yı nâlân

“Sistân’ın o hükümdarı ve talihli padişahı, onun devleti çita ve düşmanı inleyen ceylandır.”

Nim-ruz, Sistân’ın unvanıdır.

Bu beyitte, Emir Ebu Cafer'in devleti çitaya, düşmanları ise inleyen ceylana benzetilmiştir.

73. عمرین اللیث زنده گشت بدو باز
با حشم خویش و آن زمانه ایشان

‘Ömer bin el-Leys zinde gešt bedū bāz
Bā-ḥaşm-ı ḥ ũ ũ ān zamāne-i ũ ũ ān

“Onunla, onun yanında bulunanlarla ve onun o devri ile yine Ömer b. Leys canlandı.”

Ömer b. Leys, Saffârî devletinin ikinci hükümdarıdır. Kaynaklar, onun ululuğu ve cömertliğinden söz etmişler.

74. رستم را نام گر چه سخت بزرگ است
زنده بدویست نام رستم دستان

Rüstem-rā nām gerçi saḥt büzürg est
Zinde bedūy'est nām-ı Rüstem-i destān

“Rüstem çok tanınmış olduğu halde, Destanlardaki Rüstem adı onunla yaşıyor.”

Rüstem, akıllığı ile cesaretini birleştirerek İran'ın en ünlü milli kahramanıdır (Yıldırım 2008: 592). Rüstem, Emir Ebu Cafer'in hüküm sürdüğü yerde yani Sistân'da doğmuştur. Bu yüzden Rüstem'in adının Emir sayesinde yaşadığı söylenir.

75. رودکیا، برنورد مدح همه خلق
مدحت او گوی و، مهر دولت بستان

Rûdekiyâ, ber-neverd medḥ-i heme ḥalk
Midḥat-i ũ gūy u, mühr-i devlet bestān

“Ey Rûdekî! Bütün halkın medhini bırak; onun medhini söyle ve talihli ve mutlu ol.”

76. ورچه بکوشی، به جهد خویش بگویی
ورچه کنی تیز فهم خویش به سوهان،

Ve'rçi be-kūşī, be-cehd-i ḥ ũ ũ be-gūyī
Ve'rçi kūnī tīz fehmi-i ḥ ũ ũ be-sūhān,

“Her ne kadar çalışsan, kendi çabalamanla söylersin; her ne kadar anlayış kabiliyetini kuvvetlendirirsen...”

Şairler kendi çabalarıyla şiir söylerler. Bu beyit merhun beyittir ve anlamının tamamlaması için diğer beyitlerin okunması gerekiyor. İkinci beyitte her ne kadar algını yükseltirsen demek istenmiştir.

77. ورچه دو صد تابعه فرشته داری
نیز پری باز و هر چه جنی و شیطان،

Ve'rçi du şad tâbî 'a firîşte dârî
Nîz perî-bâz u herçi cinnî vü şeytan,

“İki yüz melek, her şekilde olan cin, şeytan ve peri de hizmetinde olsa da...”

Tâbia: Şairi her yerde eşlik eden cin ya da ruhtur, şaire ilham verir ve ona tabında yardımcı olur (Şiâr 2014: 39).

Perî, ilham veren melektir (Şiâr 2014: 36).

78. گفت ندانی سزاش و، خیز و فراز آر
آن که بگفتی چنان که باید نتوان

Güft ne-dânî sezâş u, hîz ü firâz âr
Ân ki be-güftî çün 'ân ki güften ne-tevân

“Ona yakıştığı şekilde onu övemezsin, kalk ve şiirini getir, olması gerektiği yazılamaz.”

79. اینک مدحی، چنانکه طاقت من بود
لفظ همه خوب و هم به معنی آسان

İnek medhî, çünânki tâkât-i men bûd
Lafz-ı heme hûb u hem be-ma'nî âsân

“Gücümün yettiği kadar bu medhin (kasidenin) dili tamamen sade ve anlamı da kolaydır.”

Şair bu kasidede çok az Arapça kelime kullanmıştır; bu yüzden dili sade ve anlaşılırdır.

80. جز به سزاوار میر گفت ندانم
ور چه جریرم به شعر و طایی و حسان

Cüz be-sezâvâr-ı mîr güft ne-dânem
Ve'rçi Cerîrem be-şî'r ü Tâyî vü Hassân

“Her ne kadar şiirde Cerîr, Tâyî ve Hassân olsam da emire yakışandan başka bir şey bilmem (sadece emir için ve emire yakışacak bir şekilde şiir söyler), dedi.”

Cerîr, Tâyî ve Hassân Arap edebiyatının büyük şairlerindedir.

81. مدح امیری، که مدح زوست جهان را
زینت هم زوی و فر و نزهت و سامان

Medh-i emîrî, ki medh z'üst cihan-râ
Zînet hem z'üy u ferr ü nüzhet ü sāmân

“Ululuk, mutluluk, düzen, süs ve dünyanın medhi de ondan olan emirin medhidir.”

82. سخت شکوهم که عجز من بنماید
ورچه صریع ابا فصاحت سبحان

Saht şikūhem ki 'acz-ı men be-nemāyed
Ve'rçi Şarî'am ebā feşāhat sahbān

“Her ne kadar Sari'im ve fesahatta Sahban'im, (Emirin medhinde) dilimin yetmezliğinden çok korkarım,.”

Şair, Emir Ebu Cafer çok iyi biri olduğu için onun medhinde kendisi Arap edebiyatının iyi şairleriyle bir olduğu halde dilinin yetmezliğinden korktuğunu dile getirir.

Sari' ve Sahban Arap edebiyatının usta şairlerindendirler.

83. برد چنین مدح و، عرضه کرد زمانی
ورچه بود چیره بر مدایح شاهان

Bürd çün 'în medh ü, 'arza kerd zamānî
Ve'rçi buved çîre ber-medāyih-i şāhān

“Böylece medhi götürüp gösterdi, padişahların medihlerinden üstün olduğu halde...”

84. مدح همه خلق را کرانه پدید است
مدحت او را کرانه نی و نه پایان

Medh-i heme halk-rā kerāne pedîd est
Midhat-ı ū-rā kerāne nî vü ne pāyān

“Bütün halkın medhinde sınır vardır, onun medhinin ise sınırı ve sonu yoktur.”

Övülenin övülecek taraflarının çok olduğuna vurgu yapılmıştır.

85. نیست شگفتی که رودکی به چنین جای
خیره شود بی روان و، ماند حیران

Nîst şigiftî ki Rûdekî be çün 'în cāy
Ĥîre şevd bî-rovān u, māned ĥayrān

“Rûdekî'nin bu durumda kendinden geçip şaşırıp hayran kalmasına şaşılmalıdır.”

Rûdekî'nin övülecek taraflarının çok olan bir insanın karşısında kendinden geçip şaşırması ve ona hayran kalması doğaldır.

86. ورنه مرا بو عمر دلاور کردی
وانگه دستوری گزیده عنان،

*Ve'rne merâ Bu 'Ömer dilâver kerdî
V'ân-geh destûrî-i güzide-i 'adnân,*

87. زهره کجا بودمی به مدح امیری
کز بی او آفرید گیتی یزدان؟

*Zehre kocâ bûdemî be-medh-i emîrî
K'ez pey-i û âferîd g'î Yezdân?*

“Bu Ömer bana cesaret vermeseydi ve Adnan Hocanın izni olmasaydı emiri övmek için nereden cesaret alırdım?
Çünkü Allah onun için dünyayı yarattı.”

Bu Ömer ve Adnan, Emir Nasr devletinin ileri gelenlerindedir (Şiâr 2014: 39).

Bu beyitte medhiye bölümü biter.

88. ورم ضعیفی و بی بنیم نبودی
وآن که نبود از امیر مشرق فرمان،

*Ve'rem za'îfî ü bî-büddiyem ne-bûdî
V'ân ki ne-bûd ez-emîr-i maşriq fermân,*

89. خود بدویدی بسان پیک مرتب
خدمت او را گرفته جامه به دندان

*Ĥod be-devîdî be-sân-ı peyk-i müretteb
Ĥidmet-i û-râ girifte çâme be-dendân*

“Eğer güçsüz, çaresiz ve Doğu hükümdarının emri altında olmasaydım kendim düzenli haberci gibi koşup
dişimde (ağzımda) şiir olduğu halde onun hizmetinde olurdum.”

90. مدح رسول است، عذر من برساند
تا بشناسد درست میر سخندان:

*Medh resûl est, 'özr-i men be-resând
Tâ-beşnâsed dürüst mîr suhan-dân:*

“Medih, elçidir; emir, şairi doğru tanınması için benim özrümü yetiştirir.”

91. عذر رهی خویش ناتوانی و پیری
کو به تن خویش از این نیامد مهمان

*'Özr-i rehî Ĥîş nâ-tevânî vü pîrî
K'û be-ten-i Ĥîş ez-în ne-yâmed mihmân*

“Yolcunun özürü onun güçsüzlüğü ve yaşlılığıdır. Bunun için o şahsen misafir olarak gelmedi.”

92. دولت میرم همیشه باد بر افزون
دولت اعدای او همیشه به نقصان

Devlet-i mîrem hemîşe bād ber-efzūn

Devlet-i a'dā-yı ū hemîşe be-noqsān

“Emirimin devleti kalıcı olup gelişsin, düşmanlarının devletleri ise hep gerilsin.”

93. سرش رسیده به ماه بر، به بلندی
و آن معادی به زیر ماهی پنهان

Serş reşide be-māh-i ber, be-bülendī

Ve ān-ı mu'ādī be-zīr-i māhī pinhān

“Onun başı yüksek olan aya ve yüksekliğe erişmiş ve onun düşmanının başı balığın altında gizlidir.”

Emirin mevki ve rütbesinin yüksekliğini göstermek için başının aya eriştiği söylenmiştir. Bunun karşısında düşmanının mevkiinin alçaklığını belirtmek için “Başı balığın altında gizlidir.” denmiştir. Ay gökte ve yükseklikte, balık ise denizin altında, aya nazaran alçak bir yerdedir.

94. طلعت تابنده تر ز طلعت خورشید
نعمت پاینده تر ز جودی و ثهلان

Ṭal'at-i tābende-ter ze-ṭal'at-i hūrşīd

Ni'met-i pāyende-ter ze-Cudī vü Şehlān

“Yüzü güneşin yüzünden daha parlaktır. Nimesi ise Cudi ve Sehlân dağlarından daha kalıcıdır.”

Cudi Dağı, Güneydoğu Anadolu'da bulunan Şırnak ili ve Silopi ilçe merkezleri arasında yer alır. Tufandan sonra Hz. Nuh'un gemisi *Cudi Dağı*'na inmiştir.

Sehlân Dağı, Arabistân'da Benî Nemîr şehrindeydir. Şair ve yazarlar ululuk, yükseklik, sabırlı olma ve ağır başlılık sıfatları için teşbih sanatında bu dağı kendisine benzetilen olarak kullanırlar. Bu beyitte ise kalıcı olma bakımından ele alınmıştır.⁶

⁶ Aşağıda yer alan üç beyit sadece Cafer Şiâr'ın kitabında, kasidenin sonunda yer almıştır:

95. یاد کن زبیرت اندرون تن شوی

تو برو خوار خوانبیده، ستان

Yād kūn ziret enderūn-i ten-şūy

SONUÇ

Rûdekî, İran edebiyatının kurucularındandır; aynı zamanda Farsça şiirin babası olarak adlandırılır. O, kendinden sonra gelen şairleri etkileyip onlara yol göstermiştir. Bu açıdan dünya kültüründe çok önemli bir yere sahiptir.

Rûdekî, şiirlerinde daha çok dünyanın geçiciliği, vefasızlığı, zamanın değerliliği, sevgi ve arkadaşlık konularını işlemiştir. Aynı zamanda bağların ve şarabın yapılışının anlatılması da şiirinde çok yer almaktadır. Farsça şiirin doğuşundan beri şiirin temel konusu sevgili ve şaraptır. Sâ mânî döneminde şarabı anlatan ilk önemli şiir ise Rûdekî'nin Mâder-i Mey kasidesidir. Bu kaside, Rûdekî'nin elimizde olan en uzun kasidesidir ve ölümünden 7 sene önce yazmıştır.

*Mâder-i Mey Kasidesi'*nden ilk kez *Sistân Tarihi'*nde bahsedilmiştir. İran edebiyatının en uzun kasidelerinden biri sayılan bu şiir, bazı nüshalarda 94 bazılarında ise 97 beyittir. Kasidenin nesib bölümü uzun olup 33 beyitten

To ber`ū ḥ`ār ḥ`ābenīde, sistān

“Altında musalla taşı olduğunu hatırla, sen onun üstünde alçak bir şekilde, sırt üstü yatırılmışsın.”

96. جعد مویانیت جعد کنده همی

بیربده برون تو پستان

Ca`d-ı mūyānet ca`d kende hemī

Bubrīde burūn-ı to pestān

“Saçlarının kıvrıkcıkları, kıvrıkcıkları (deniz dalgaları gibi) senin etrafındaki alçak insanları koparıp götürür.”

Saçın kıvrıkcıklarında kapalı istiare var, saçın kıvrıkcıkları dalgalı şekliyle dolaylı olarak deniz dalgalarına benzetilmiştir. Deniz dalgaları nasıl bazen insanları götürüp ölmelerine sebep oluyorsa övülenin saç kıvrıkcıkları da etrafındaki alçak insanları götürür.

97. پیر فرتوت گشته بودم سخت

دولت او مرا بگرد جوان

Pīr-i fertūt gešte būdem

Devlet-i ū merā be-kerd cevān

“Çok yaşlıydım, onun devleti beni gençleştirdi.”

Şair bu beyitte, Emir Ebu Cafer döneminde her şeyin iyi olduğunu ve emirin sayesinde o da ferahlık ve mutluluk içinde yaşadığını dile getirmiştir.

oluşmaktadır. Bu bölümün ilk 11 beytinde Emir Nasr'ın şarap meclisi anlatılmaktadır. Rûdekî'nin, nesib bölümünde şarabın yapılışını ve özelliklerini anlatmasının sebebi, kendisinin bu mevzuu sevmesi ve kasidenin konusu ile yazılış sebebidir.

Kasidenin medhiye bölümü ise 51 beyittir. Rûdekî, 88. beyitten 91. beyte kadar yaşlı olduğu için kendisinin bizzat Emir Ebu Cafer'in yanına gidemediğini açıklamıştır. 92- 94 arasındaki beyitler ise kasidenin dua bölümüdür. Cafer Şîâr'ın yayımladığı *Divan-ı Şiir-i Rûdekî*'de kasidenin sonuna 3 beyit daha eklenmiştir. Bu beyitler hakkında hiçbir açıklama yapılmamış, sadece kasidenin sonunda diğer beyitlerden ayrı bir şekilde verilmiştir. İncelediğimiz diğer kaynaklarda ise bu beyitler yer almamaktadır. Biz bu beyitlerin kasideye ait olmadığı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Dehhuda, <http://www.parsi.wiki/>. [erişim tarihi: 04.01.2017]
- Develioğlu, Ferit (2010). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 26. b., Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Ganjoor, <http://ganjoor.net/roodaki/>.
- Husrevî, Hüseyin (2010). "Sebk-i Şiir-i Rûdekî", Azâd-i İslamî Üniversitesinin Fars Dili ve Edebiyatı Dergisi, s. 1, Şehr-i Kürd.
- Kâmjû, Basîr (2015). "Câygâh-ı Cihânî-i Rûdekî-i Büzürg". <http://sarzaminearyan.com/wp-content/uploads/2016/02/%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87%D8%B1%D9%88%D8%AF%DA%A9%DB%8C.pdf> [erişim tarihi: 04.01.2017]
- Golâmrezâyî, Muhammed (2007). "Bahsî der-Bâb-ı Kaside-i Mâder-i Mey", Rûdekî Kongresi. <http://rasekhon.net/article/show/744827/%D8%A8%D8%AD%D8%AB%DB%8C%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%A8%D9%82%D8%B5%DB%8C%D8%AF%D9%87-%D9%85%D8%A7%D8%AF%D8%B1-%D9%85%DB%8C/> [erişim tarihi: 10.12.2016]
- Onay, Ahmet Talat (2013). Divan Şiiri Sözlüğü-Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Pala, İskender (2004). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, 18. b., Kapı Yayınları, İstanbul.
- Ritter, Hellmut (2011). Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi, Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Safâ, Zebihullah (2012). Tarih-i Edebiyat-ı İran, 11. b., C. I, Firdevs Yay., Tahran.
- Sami, Şemsettin (1978). Kâmûs-i Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Şiâr, Cafer (2014). Divân-ı Şiir-i Rûdekî, 6. b., Katre Yayınları, Tahran.
- Şiâr, C. ve H. Enverî (2003). Güzîde-i Eşâr-ı Rûdekî, Neşr-i İlm, Tahran.
- Tulum, Mertol (2013). Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, Nimet (2008). Fars Mitolojisi Sözlüğü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

